

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра загальної та клінічної психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор _____
«_____» _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В7.1 «Психологія віктимності»

за Освітньо-професійною програмою «Психологія»

Перший (бакалаврський) рівень

галузь знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»**

спеціальність **053 «Психологія»**

спеціалізація

факультет **філософський факультет**

Івано-Франківськ – 2017 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія віктимності» для студентів галузі знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»**, спеціальності **053 «Психологія»** за Освітньо-професійною програмою «Психологія» за першим (бакалаврським) освітнім рівнем – 2017. – 14 с.

РОЗРОБНИК:

Шкраб'юк В.С. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та клінічної психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та клінічної психології.

Протокол від “ ____ ” _____ 201____ р. № ____

Завідувач кафедри загальної та клінічної психології

_____ (Москалець В.П.)

“ ____ ” _____ р.

Схвалено методичною комісією філософського факультету.

Протокол від “ ____ ” _____ 201____ р. № ____

Голова _____ (П'ятківський Р.О.)

© Шкраб'юк В.С., 201_ р.

© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, 201_ р.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”	Вибіркова	
Модулів – 1	Спеціальність: 053 Психологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		Четвертий	Четвертий
Індивідуальне науково-дослідне завдання		7 сем	7 сем
Загальна кількість годин – 45		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 3 Мова викладання: українська	Освітній рівень: Перший (бакалаврський)	6 год.	2 год.
		Практичні, семінарські	
		8 год.	2 год.
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
31 год.	41 год.		
		Вид контролю: залік	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 31,1 % : 68,9 %

для заочної форми навчання – 8,9 % : 91,1 %

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів знань щодо змісту та видів віктимної поведінки, психологічних чинників і психологічних особливостей поведінки жертви, корекції віктимної поведінки особистості.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія віктимності» є:

1. Формування уявлень про психологічні та патологічні особливості особистості схильної до віктимної поведінки.
2. Формування знань про психологію осіб з віктимною спрямованістю поведінки, про соціально-психологічні явища які провокують поведінку жертви.
3. Вдосконалення практичних навичок використання психологічних методів діагностики та корекції особистості схильної до віктимної поведінки.
4. Розвиток умінь по використанню психологічних методів прогнозування та корекції віктимної поведінки.

У результаті вивчення студент повинен знати:

- психологічний зміст поняття “віктимна поведінка”;
- форми прояву віктимної поведінки; чинники та механізми виникнення віктимної поведінки;
- вікові та статеві особливості віктимізації особистості;
- принципи, стадії, методи психологічної діагностики віктимної поведінки та її чинників;
- особливості діяльності психолога щодо профілактики віктимної поведінки особистості;
- особливості діяльності психолога щодо корекції віктимної поведінки особистості;
- основні напрями клініко-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою

Після закінчення курсу студент повинен вміти:

- виявляти зміст і види віктимної поведінки особистості;
- визначати чинники, що сприяють віктимізації особистості;
- використовувати методи психологічної діагностики особистості з віктимною поведінкою;
- розпізнавати та визначати психологічні та пато психологічні особливості особистості з віктимною поведінкою;
- використовувати психологічні знання в оцінці подій, що призводять до віктимізації особистості;
- надавати психологічну допомогу особистості з віктимною поведінкою, у тому числі по телефону довіри і в анонімному консультуванні.

Загальнонаукові компетенції:

- ✓ здатність і готовність мислити критично, системно і саногенно; розуміння основних теоретичних понять, термінів, законів та закономірностей психологічної науки;

- ✓ здатність і готовність розуміти психологічний зміст суспільних процесів і впливати на них.
- ✓ знання юридичних та морально-етичних нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність неухильно дотримуватись їх;
- ✓ професійне володіння соціально-психологічними механізмами взаєморозуміння та взаємовпливу і здатність ефективно застосовувати їх у професійному спілкуванні.
- ✓ здатність діяти на основі етичних міркувань, емпатії, толерантності.

Фахові (спеціальні) компетентності:

- здатність і готовність аналізувати та моделювати психологічні феномени та їх динаміку;
- здатність і готовність здійснювати перевірку, зокрема експертну, психологічної достовірності фактів віктимної поведінки, ситуацій, подій, інформаційних повідомлень та їх джерел.
- здатність і готовність добирати й застосовувати валідний та надійний психодіагностичний інструментарій для діагностики віктимної поведінки.
- емпатійність, толерантність;
- здатність і готовність мислити критично, системно і саногенно; розуміння основних теоретичних понять, термінів, законів та закономірностей психологічної науки;
- знання юридичних та морально-етичних (*екологічно орієнтованих*) нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність неухильно дотримуватись їх.

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Місце навчальної дисципліни «Психологія віктимності» визначається фундаментальною роллю для майбутніх психологів знань, вмінь та навичок з організації психологічної діагностики та корекції осіб з віктимною поведінкою; важливістю здійснення заходів з питань профілактики та корекції віктимної поведінки. Дисципліна поєднує теоретичні та прикладні аспекти таких галузей знань як «Загальна психологія», «Патопсихологія», «Психодіагностика», «Вікова психологія», «Соціальна психологія» та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

- осмислювати професійні завдання, проблеми і задачі системно, саногенно та оцінювати їх з позицій гуманістичних цінностей;
- розуміти сутнісний зміст категорій, теоретичних понять і законів закономірностей психології та здатність оперувати ними у професійній діяльності;
- виявляти і прогнозувати тенденції перебігу особистісних та міжособистісних психічних процесів на основі знання їх закономірностей;

- здійснювати пошук необхідної для професійної діяльності інформації з різних джерел, зокрема, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- спроможність самостійно обирати й застосовувати валідний та надійний психодіагностичний інструментарій і технології психологічного супроводу і реабілітації осіб з віктимною поведінкою;
- спроможність шукати власні способи вирішення психологічних проблем, що виникають у процесі професійної діяльності, аргументовано пропонувати їх зацікавленим суб'єктам;
- формулювати свої судження змістовно, логічно, доступно, аргументовано дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей комунікантів (співбесідників);
- складати та реалізовувати плани психологічного консультування та психологічної допомоги з урахуванням індивідуальних особливостей осіб з віктимною поведінкою, здійснювати моніторинг ефективності власних дій у процесі; володіти професійними знаннями та навичками першої психологічної допомоги жертвам насилля;
- складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічного супроводу та допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, тренінгів, ігор тощо;
- ефективно взаємодіяти за допомогою особистісних, соціально-психологічних факторів та механізмів взаєморозуміння та взаємовпливу;
- вміти професійно взаємодіяти у процесі командної роботи для вирішення фахових завдань;
- відповідально ставитись до професійного самовдосконалення, самонавчання та саморозвитку;
- поводитись відповідально згідно з принципами і нормами гуманістичної моралі та правових нормативних регуляторів;
- в усіх видах професійної діяльності орієнтуватись на пріоритетність збереження та зміцнення психічного і соматичного здоров'я, що інтегрується у почуванні стану загального благополуччя (згідно з стратегією ВООЗ).

ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання навчальних досягнень студентів за усіма видами навчальних робіт проводиться за *поточним* та *підсумковим* контролюми. Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться в усній та письмовій формі (тестування, контрольна робота, самостійної роботи).

Контроль самостійної роботи проводиться шляхом перевірки виконаних завдань. Усі контрольні заходи включено до 100-бальної шкали оцінювання.

Оцінювання знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Розподіл балів відводиться на оцінку усних відповідей студентів, тестування, презентації, виконання самостійної роботи та контрольної роботи.

Розподіл балів, що отримують студенти
Форма підсумкового контролю – залік

Поточне тестування та самостійна робота				Сум
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль №2		
T1	T2	T3	T4	100
Робота на парах - 10 б самостійна робота - 15 б Реферат, письмові повід. - 15 б		Робота на парах - 10 б самостійна робота - 15 б Реферат, письмові повідомлення-15б контрольна робота - 20 б		

Питання до контрольної роботи:

1. Поняття про віктимної поведінку
2. Прояви віктимної поведінки особистості
3. Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви
4. Психологічний аналіз сутності понять: «віктимність», «віктимізації», «віктимна ситуація», «віктимогенний потенціал», «віктимна поведінка»
5. Форми прояву та етапи розвитку віктимної поведінки
6. Прояви девіантної поведінки особистості у сфері найбільш значущих соціальних відносин
7. Соціальні фактори як несприятливі соціальні, економічні, політичні, правові умови існування суспільства.
8. Соціальні чинники віктимної поведінки.
9. Соціально-психологічні чинники віктимної поведінки.
10. Педагогічні чинники віктимної поведінки особистості.
11. Індивідуально-психологічні чинники віктимної поведінки особистості.
12. Вікові особливості становлення особистості підлітка і їх вплив на формування віктимної поведінки.
13. Гендерні особливості віктимної поведінки особистості та їх чинники.
14. Психологічні особливості формування віктимної поведінки в процесі соціалізації особистості.
15. Вплив батьківсько-дитячих стосунків на формування віктимної поведінки підлітків.
16. Емоційні, когнітивні і поведінкові особливості віктимної поведінки особистості.
17. Мета і стадії психологічної діагностики віктимної поведінки особистості.
18. Методи психологічної діагностики змісту і чинників віктимної поведінки особистості.
19. Принципи психологічної діагностики віктимної поведінки дітей.
20. Зміст, функції і етапи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості.

21. Основні підходи до надання психологічної допомоги особистості з віктимною поведінкою.
22. Особливості профілактики віктимної поведінки особистості дитини.
23. Форми і методи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості.
24. Проблема соціально-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: ВУЗУ, НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

<i>Оцінка ECTS</i>	<i>Оцінка в балах</i>	<i>За національною шкалою</i>		<i>Залік</i>
		<i>Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку</i>		
A	91 – 100	5	<i>Відмінно</i>	Зараховано
B	81-89	4	<i>Дуже добре</i>	
C	71-80		<i>Добре</i>	
D	61-70	3	<i>Задовільно</i>	
E	51-60		<i>Достатньо</i>	

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

- A5 (відмінно)** Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу «Психологія віктимності», може чітко сформулювати основні напрямки курсу використовуючи психологічну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальної дисципліни, її мету та завдання. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у практичній діяльності, використовує здобуті навички у експериментальній роботі.
- B 4,5 (добре)** Студент має міцні ґрунтовні знання з курсу, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити неточності в характеристиці окремих напрямків психології
- C 4 (добре)** Студент знає програмний матеріал повністю, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі теми та заданих прикладів, не поєднує надану інформацію з іншими психологічними знаннями та навичками.
- DE 3,5;
3 (задовільно)** Студент знає основні теми курсу, але його знання мають загальний характер, іноді не підкріплені практичними прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні та обмеженому життєвому досвіді. Має недоліки в застосуванні практичних вмінь.
- F (незадовільно)** з Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не

можливістю
повторного
складання

FX (незадовільно)
з обов'язковим
повторним
вивченням
дисципліни

володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Відсутнє розуміння професійних понять, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички у виборі критеріїв обробки даних на рівні розпізнавання.

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Зміст і форми віктимної поведінки особистості

ТЕМА 1. Загальна характеристика віктимної поведінки

Поняття про віктимну поведінку. Історія становлення віктимології. Теорії формування віктимної поведінки особистості. Відхилення поведінки від соціальних і моральних норм. Віктимна поведінка як наслідок компенсації почуття неповноцінності (А.Адлер. Е. Еріксон), незадоволення потреби в самоповазі (А. Маслоу). Психологічний аналіз сутності понять: «віктимність», «віктимізація», «віктимна ситуація», «віктимогенний потенціал», «віктимна поведінка». Форми прояву та етапи розвитку віктимної поведінки. Види віктимної поведінки. Аспекти, типи, форми, компоненти віктимності.

ТЕМА 2. Чинники віктимної поведінки особистості

Психологічні риси, що впливають на виникнення віктимної поведінки. Групи факторів, що зумовлюють віктимну поведінку особистості. Соціальні чинники віктимізації особистості. Роль сімейного виховання у формуванні віктимної поведінки. Індивідуально-психологічні чинники віктимності особистості. Неадекватна самооцінка і рівень домагань, підвищений рівень тривожності, агресивність, соромливість, морально деформовані і протиправні ціннісні орієнтації як причини віктимної поведінки.

Змістовний модуль II. Психологічна допомога особистості з віктимною поведінкою

ТЕМА 3. Психологічна діагностика людини, схильної до віктимної поведінки

Принципи психологічної діагностики віктимної поведінки. Стадії діагностики осіб з віктимною поведінкою. Методи психологічної діагностики віктимної поведінки. Особливості спостереження, тестування, опитування. Основні поняття: психологічна діагностика, стадії діагностики, методи діагностики, особливості спостереження, тестування, опитування.

ТЕМА 4. Психологічні умови профілактика та корекції віктимної поведінки

Особливості роботи практичного психолога з жертвами насилля. Психологічні основи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості. Основні напрями, види та принципи профілактики віктимної поведінки особистості. Особливості психологічного консультування осіб з віктимною поведінкою. Умови ефективної соціально-психологічної профілактики віктимної поведінки. Проблема соціально-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Зміст і форми віктимної поведінки особистості												
Тема1. Загальна характеристика віктимної поведінки	10	2	2	-	-	6	14	2	2			10
Тема2. Чинники віктимної поведінки особистості	10		2			8	10					10
Разом за змістовим модулем 1	20	2	4			14	24	2	2			20
Змістовий модуль 2. Психологічна допомога особистості з віктимною поведінкою												
Тема3. Психологічна діагностика людини, схильної до віктимної поведінки	12	2	2			8	10					10
Тема4. Психологічні умови профілактика та корекції віктимної поведінки	13	2	2			9	11					11
Разом за змістовим модулем 2	25	4	4			17	21					21
Усього годин	45	6	8			31	45	2	2			41

**Теми семінарських занять
денна форма**

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Загальна характеристика віктимної поведінки	2
2.	Чинники віктимної поведінки особистості	2
3.	Психологічна діагностика людини, схильної до віктимної поведінки	2
4.	Психологічні умови профілактика та корекції віктимної поведінки	2
	Разом	8

Заочна форма

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Загальна характеристика віктимної поведінки	2
2.	Чинники віктимної поведінки особистості	
3.	Психологічна діагностика людини, схильної до віктимної поведінки	
4.	Психологічні умови профілактика та корекції віктимної поведінки	
	Разом	2

**Самостійна робота
денна форма**

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складіть таблицю «Порівняння поняття нормальна, аномальна, девіантна та віктимна поведінка особистості»	6
2.	Підготувати відповідь на питання «Основні теоретичні підходи до пояснення причин віктимної поведінки?» (психоаналітичний підход, біхевіоризм, когнітивний та гуманістичний підход).	8

3.	Підготовка до дискусії «Типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків (шизоїдний тип організації особистості, параноїдний тип особистості, нарцистичний тип організації особистості, депресивний тип, маніакальний/гіпоманіакальний (циклотимний) тип організації, обсессивно-компульсивний тип організації особистості, істеричний тип особистості)».	8
4.	Складання блок-схеми «Особливості поведінки і зовнішнього вигляду досліджуваного з віктимною поведінкою».	9
	Разом	31

заочна форма

з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складіть таблицю «Порівняння поняття нормальна, аномальна, девіантна та віктимна поведінка особистості»	10
2.	Підготувати відповідь на питання «Основні теоретичні підходи до пояснення причин віктимної поведінки?» (психоаналітичний підход, біхевіоризм, когнітивний та гуманістичний підход).	10
3.	Підготовка до дискусії «Типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків (шизоїдний тип організації особистості, параноїдний тип особистості, нарцистичний тип організації особистості, депресивний тип, маніакальний/гіпоманіакальний (циклотимний) тип організації, обсессивно-компульсивний тип організації особистості, істеричний тип особистості)».	10
4.	Складання блок-схеми «Особливості поведінки і зовнішнього вигляду досліджуваного з віктимною поведінкою».	11
	Разом	41

Індивідуальні завдання

- ✓ В процесі індивідуальної роботи студент пише реферат на одну з обраних тем:
- ✓ Особливості проявів віктимної поведінки в юнацькому віці
- ✓ Життєві кризи особистості як чинник віктимізації особистості
- ✓ Когнітивні чинники віктимної поведінки особистості
- ✓ Гендерні особливості прояву віктимної поведінки
- ✓ Особливості роботи з клієнтами які пережили насильство

- ✓ Особливості діагностики осіб з віктимною поведінкою
- ✓ Мотиви віктимної поведінки серед різних верств населення (засуджені, ВІЛ-інфіковані, психічно хворі і т.д.)
- ✓ Віктимна поведінка у хворих похилого віку

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення

Навчальна дисципліна «Психологія віктимності» передбачає використання мультимедійного обладнання (комп'ютер, проектор).

Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Нормативні документи.
3. Навчальна та довідкова література.

Рекомендована література

Базова

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 92 с.
2. Вакуліч Т.М. Психологія віктимної поведінки./ Т.М. Вакуліч. – К. : Наук. світ, 2009. – 152 с.
3. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В. Змановская. – М. : Академия, 2003. – 288 с.
4. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения / Ю.А. Клейберг. – М. : Сфера, 2003. – 160 с.
5. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник/ Н.Ю. Максимова. – К. : Київський у-нт, 2002. – 308 с.

Додаткова

6. Андреев Н.А. Асоциальное поведение несовершеннолетних / Н.А. Андреев. – Самара : Издательство Самарского юрид. ин-та Минюста России, 2001. – 153 с.
7. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2000. – 538 с.
8. Дробинская А.О. Школьные трудности «нестандартных» детей / А.О. Дробинская. – М. : Школа – Пресс, 2001. – 144 с.
9. Дроздов О.Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості : навч. посіб./ О.Ю. Дроздов, М.А. Скок – Чернігів : ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2000. – 156 с.
10. Зелинский А.Ф. Криминальная психология/ А.Ф. Зелинский. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 240 с.
11. Козубовська І.В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей у процесі професійного педагогічного спілкування / І.В. Козубовська, Г.В. Товканець. – Ужгород : Патент, 1998. – 195 с.
12. Личко А.Е. Психопатия и акцентуация характера у подростков/ А.Е.

Личко. – 2-е изд. – Л. : Медицина, 1983.

13. Ривман Д. Криминальная виктимология / Д. Ривман. – СПб.: Питер, 2002. – 304 с.

14. Туляков В. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми) / В. Туляков. – Одеса: Юрид. літ., 2000. – 336 с.

15. Христенко В. Психология жертвы: [учебное пособие] / В. Христенко. – Харьков: Консум, 2001. – 256 с.

16. Шестаков Д. Взаимоотношения преступника и жертвы в ситуации супружеской измены / Д. Шестаков // Потерпевший от преступления (уголовноправовые, уголовно-процессуальные, криминологические и психологические аспекты). – Тарту, 1987. – 291 с.

17. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – 2-е изд., расш. и доп.. – СПб. : Питер, 2000. – 656 с.